

Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelio privalumai ir trūkumai

Dovilė Pūraitė-Andrikienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros lektorė
socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6175
El. paštas: <dovile.puraite@gmail.com>

Straipsnyje nagrinėjami pagrindiniai Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir ordinarinės teisės aktuose įtvirtinti konstitucinio skundo modelio elementai: individualaus konstitucinio skundo objektai; subjektai, turintys teisę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu, ir individualių konstitucinių skundų šaltiniai. Straipsniu siekiama išanalizuoti šiuos elementus reglamentuojantį teisinį reguliavimą ir atskleisti jo privalumus ir trūkumus.

Pagrindiniai žodžiai: individualus konstitucinis skundas, Konstitucinis Teismas, konstitucinės justicijos modelis.

Advantages and Disadvantages of the Lithuanian Individual Constitutional Complaint Model

This article analyses the main elements of the model of individual constitutional complaint enshrined in the Constitution of the Republic of Lithuania and in the ordinary legislation. These elements are: objects of individual constitutional complaint; subjects entitled to lodge individual constitutional complaint and filters, which reduce the flow of individual constitutional complaints. This article aims to reveal the legal framework regulating these elements and to identify its advantages and disadvantages.

Keywords: individual constitutional complaint, Constitutional Court, constitutional justice model.

Įvadas

Nors jau pačioje konstitucinės justicijos modelio kūrimo pradžioje buvo diskutuojama dėl asmenų teisės tiesiogiai kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą (toliau – ir Konstitucinis Teismas), tačiau, rengiant Lietuvos Respublikos Konstituciją¹ (toliau – ir Konstitucija) ir nustatant žmogaus teisių ir laisvių gynimo institucinę struktūrą, buvo nuspręsta, kad teismai, Seimo kontrolieriai ir daugelis kitų valstybės institucijų deramai užtikrins optimalią žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, kita vertus, nebuvo atmetama ir prielaida, kad ilgainiui asmens teisė tiesiogiai kreiptis į Konstitucinį Teismą galės

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014; 1996, nr. 64-1501; 1996, nr. 122-2863; 2002, nr. 65-2629; 2003, nr. 14-540; 2003, nr. 32-1315; 2003, nr. 32-1316; 2004, nr. 111-1423; 2004, nr. 111-4124; 2006, nr. 48-1701, *TAR*, 2019-04-02, nr.5330.

būti įtvirtinta Konstitucijoje². Diskusijos dėl individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo nacionalinėje teisės sistemoje atnaujino 2007 m., kai buvo patvirtinta Individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo koncepcija (toliau – Koncepcija)³ ir parengti atitinkami Konstitucijos pakeitimo įstatymų projektai⁴. Tačiau 2009 m. dėl valstybėje susiklosčiusios sunkios ekonominės-finansinės situacijos nuspręsta „įvertinant valstybėje susiklosčiusią sunkią ekonominę-finansinę situaciją, atidėti šio instituto įgyvendinimui reikalingus terminus“⁵.

Prie individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvoje grįžta tik 2017 m., pateikus Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą⁶, tačiau per 2017 m. birželio mėn. vykusį pirmąjį balsavimą dėl šios Konstitucijos pataisos nepavyko surinkti 2/3 visų Seimo narių balsų. 2018 m. pateiktas kitas individualaus konstitucinio skundo institutą siekiantis įtvirtinti Konstitucijos pakeitimo įstatymo projektas⁷. 2019 m. kovo mėn. Seimas priėmė šiuo projektu siūlytas Konstitucijos pataisas, jos įsigaliojo 2019 m. rugsėjo 1 d. Taigi nuo pat Lietuvos konstitucinės justicijos modelio kūrimo pradžios vykusios diskusijos (intensyviau nuo 2007 m.) šio instituto įvedimo klausimu pagaliau „davė vaisių“ (nors ir po keleto nesėkmingų bandymų). 2019 m. rugsėjo mėn. taip pat įsigaliojo Konstitucinio Teismo įstatymo⁸ (toliau – ir KTI) ir Konstitucinio Teismo reglamento⁹ (toliau – ir KTR) pakeitimai¹⁰, kuriais detalizuota individualaus konstitucinio skundo pateikimo tvarka.

Individualaus konstitucinio skundo institutas veikia daugumoje Europos Sąjungos valstybių. Nuo 2019 m. ši institutą įtvirtinus Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje, galimybės tiesiogiai kreiptis į konstitucinės justicijos institucijas Europos Sąjungoje neturi tik Bulgarijos ir Italijos gyventojai. Akivaizdu, kad Europos valstybių konstitucinėje teisinėje praktikoje konstitucinis skundas, kaip specifinis konstitucijos saugomų asmens teisių ir laisvių apsaugos procesinis instrumentas, tampa vis labiau priimtina, taikoma ir pasiteisinusia priemone, taigi šis Lietuvos pasirinkimas atspindi bendras europines tendencijas. Žvelgiant plačiau, manytina, kad šios tendencijos susijusios apskritai su pasikeitusiu asmens statusu modernioje visuomenėje.

Svarbu pažymėti ir tai, kad individualaus konstitucinio skundo institutas ne tik sudaro sąlygas individams ginti savo teises ir laisves, bet ir padeda įgyvendinti tokius konstitucinius principus, kaip antai konstitucijos viršenybė bei valdžių padalijimas, ir įtraukia individus į valstybės valdymą. Taigi

² ŽILYS, J. Konstitucinės justicijos ištakos Lietuvoje. Iš Kūris E. (red.). *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2012.

³ Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 77-3061.

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas XP-980 (2). Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas XP-980 (3).

⁵ Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. gruodžio 17 d. nutarimas „Dėl individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 152-6823.

⁶ Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-431. Kartu su juo pateiktas ir Konstitucinio Teismo įstatymo 31, 65, 66, 68, 72 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIIP-432, kuriame numatyti kreipimosi į Konstitucinį Teismą terminas, prašymo surašymo, turinio, priedų, pateikimo tvarkos reikalavimai.

⁷ Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIP-2159.

⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Lietuvos aidas*, nr. 24; *Valstybės žinios*, 1993, nr. 6-120.

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamentas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 38-1237; 2007, nr. 100-4082; 2008, nr. 139-5513; 2009, nr. 34-1303; *TAR*, 2015, nr. 13255.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 67² straipsniais įstatymas. *TAR*, 2019-07-26, Nr. 12391; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas Nr. 17B-3 dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamento pakeitimo ir papildymo. *TAR*, 2019-09-06, Nr. 14273.

pasitelkdamas šį institutą individas tampa aktyviu nacionalinės teisės sistemos konstitucionalizacijos¹¹ proceso dalyviu.

Iki 2019 m. priimtos Konstitucijos pataisos dėl šio instituto įtvirtinimo Lietuvos teisės moksle buvo skiriamas pakankamai nemenkas dėmesys šio instituto įvedimo reikalingumo klausimui nagrinėti. Tam tikrus probleminius individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo nacionalinėje teisės sistemoje aspektus nagrinėjo A. Abramavičius¹², J. Beliūnienė¹³, P. Jurčys¹⁴, J. Sakalauskas¹⁵, šio straipsnio autorė¹⁶ ir kiti. Apibendrinant šiose publikacijose nagrinėjamą problematiką konstatuotina, kad šie darbai daugiausiai buvo skirti argumentams „už“ ir „prieš“ šio instituto įtvirtinimą analizuoti, taip pat siekiant pateikti kai kuriuos siūlymus dėl konkretaus konstitucinio skundo modelio pasirinkimo. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad individualaus konstitucinio skundo institutas Lietuvos teisės sistemoje įvestas palyginti neseniai, nacionalinėje teisės mokslo doktrinoje dar nėra teisės mokslo darbų, skirtų būtent 2019 m. įtvirtinto konstitucinio skundo modeliui aptarti, jo privalumų ir trūkumų analizei.

Taigi šio darbo *objektas* – pagrindiniai Konstitucijoje ir ordinarinės teisės aktuose įtvirtinti Lietuvos konstitucinio skundo modelio elementai. Šiais elementais laikytini individualaus konstitucinio skundo objektas, subjektai, turintys teisę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu, individualių konstitucinių skundų srautą mažinantys filtrai bei individualaus konstitucinio skundo pripažinimo pagrįstu teisiniai padariniai. Pažymėtina, kad dėl ribotos straipsnio apimties¹⁷ šiame darbe analizuojami tik trys pirmieji paminėti elementai. Individualaus konstitucinio skundo pripažinimo pagrįstu teisinių padarinių problematika yra labai plati, todėl šios temos analizei turėtų būti skirtas atskiras tyrimas. Paminėtina ir tai, kad kai kurie šios problematikos aspektai jau aptarti kitoje straipsnio autorės publikacijoje¹⁸.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti pagrindinius Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelio elementus reglamentuojantį teisinį reguliavimą ir atskleisti jo privalumus ir trūkumus.

Siekiant įgyvendinti išsiskeltą tikslą darbe keliami ir sprendžiami šie *uždaviniai*: 1) atskleisti Lietuvos konstitucinio skundo modelyje įtvirtintus individualaus konstitucinio skundo objektus; 2) išanalizuoti subjektų, turinčių teisę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu, ratą; 3) atskleisti aptariamame modelyje įtvirtintus ir neįtvirtintus individualių konstitucinių skundų srautą mažinančius filtrus. Šių trijų aspektų analizę atitinka ir šio straipsnio struktūra.

Siekiant užsibrėžto tikslo, visų pirma analizuoti norminiai šaltiniai: Konstitucija, KTĮ, KTR, šių teisės aktų pakeitimai bei jų *travoux preparatoires*. Siekiant palyginti konkrečius Lietuvos ir kitų

¹¹ Konstitucionalizacijos sąvoka turi daugybę aspektų; vienas jų neabejotinai yra konstitucijos, kaip aukščiausiosios galios teisės akto ir visų kitų teisės aktų teisiskumo mato, reikšmės didėjimas, kurį lemia konstitucinės kontrolės mechanizmų įtvirtinimas, galimybė tiesiogiai taikyti konstituciją ir ginti savo teises tiesiogiai remiantis konstitucija, konstitucinių standartų (pirmiausia žmogaus teisių srityje) adresavimas ir žemesnės galios teisės aktams (KŪRIS, E. Konstitucijos dvasia. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 30(22), p. 20).

¹² ABRAMAVIČIUS, A. Konstitucinio skundo samprata ir reikšmė konstitucinėje teisminėje kontrolėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 11(101).

¹³ BELIŪNIENĖ, L. *Žmogaus teisių stiprinimas konstitucinio skundo institutu*. Vilnius: Justitia, 2014.

¹⁴ JURČYS, P. Ar jau laikas įtvirtinti individualaus konstitucinio skundo institutą. *Justitia*, 2005, nr. 5.

¹⁵ SAKALAUŠKAS, J. Individualus konstitucinis skundas. Diskusijos tęsiamos... *Justitia*, 2005, nr. 5(13).

¹⁶ PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas kaip veiksmingas žmogaus teisių apsaugos ir konstitucionalizmo plėtros instrumentas. *Teisė*, 2015, t. 96.

¹⁷ Plačiau apie individualų konstitucinių skundų konstitucionalizmo raidos kontekste, šio instituto įtvirtinimo nacionalinėje teisės sistemoje tikslingumą, argumentus „už“ ir „prieš“ šio instituto įtvirtinimą žr.: PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas <...>.

¹⁸ žr. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Konstitucinio Teismo nutarimų padariniai laiko aspektu, *Teisė*, 2019, t. 112, p. 70–90. Dėl ribotos straipsnio apimties šiame darbe nebus aptariami ir tokie procesiniai individualaus konstitucinio skundo elementai, kaip antai individualaus konstitucinio skundo pateikimo būdai, atstovavimas ir kt.

Europos Sąjungos valstybių konstitucinio skundo modelio institutus, taip pat šiame darbe analizuoti nagrinėjamai temai aktualūs Europos valstybių teisės aktai (konstitucijos, konstitucinių teismų įstatymai). Svarbi šiam tyrimui jurisprudencinių šaltinių (Konstitucinio Teismo nutarimų ir sprendimų, kuriais išspręstas individualių konstitucinių skundų priimtino klausimas, taip pat kitų Europos Sąjungos valstybių konstitucinių teismų sprendimų) analizė. Šiame darbe analizuota ir tyrimui aktuali specialioji literatūra, nagrinėjamų klausimų analizei pasirinktos tų užsienio ir Lietuvos konstitucinės teisės mokslo atstovų mintys, kurios leistų atskleisti kuo didesnę galimų požiūrių aptariama tema amplitudę.

Tyrimas atliktas derinant skirtingus, leidžiančius atskleisti tiek teorinę, tiek praktinę analizuojamo klausimo problematiką, metodus – dokumentų analizę, loginę, sistemine, kritinę, lyginamąją, teleologinę, lingvistinę analizę. Empirinis dokumentų turinio analizės metodas buvo pasitelktas analizuojant aktualių norminių ir jurisprudencinių tyrimo šaltinių turinį. Taikant šį metodą, tiriamų dokumentų tekste buvo išskiriami tyrimui reikšmingi žodžiai, frazės, nustatomas jų vartojimo kontekstas, o gauti duomenys siejami su specialiojoje literatūroje dėstomais teiginiais bei nagrinėjami taikant teorinius analizės metodus, iš kurių pagrindiniais laikytini sisteminės analizės bei loginės analizės metodai, naudoti nagrinėjant iš esmės visus straipsnyje aptariamus nacionalinio konstitucinio skundo modelio elementus. Lyginamoji analizė naudota lyginant Europos Sąjungos valstybių atskirus konstitucinio skundo modelio institutus reglamentuojantį teisinį reguliavimą (taip pat aktualią konstitucinės justicijos institucijų jurisprudenciją) ir Lietuvos teisinį reguliavimą analogiškais klausimais. Teleologinis ir lingvistinis metodai taikyti aiškinantis nevienareikšmiškai suvokiamų individualaus konstitucinio skundo modelį reglamentuojančių nuostatų turinį, tikruosius teisės aktų leidėjo ketinimus ir teisės aktuose pateikiamų sąvokų reikšmę.

1. Individualaus konstitucinio skundo objektas

Asmuo individualų konstitucinį skundą gali pateikti dėl tų pačių teisės aktų (jeigu jų pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves), kurių konstitucingumą iki šiol galėjo ginčyti ir kiti subjektai, t. y. dėl įstatymų ir kitų Seimo priimtų aktų, Respublikos Prezidento aktų, Respublikos Vyriausybės aktų atitikties Konstitucijai ar kitam aukštesnės galios teisės aktui (Konstitucijos 106 str. 4 d.). Taigi Lietuvoje pasirinktas siauro dalyko konstitucinio skundo modelis, kai konstitucinis skundas gali būti paduodamas, jeigu valstybės valdžios įgaliojimus turinti institucija priėmė sprendimą, remdamasi (galimai) Konstitucijai prieštaraujančiu teisės aktu, bet ne plataus dalyko konstitucinio skundo modelis, kurio skiriamasis bruožas yra tai, kad individualus konstitucinis skundas gali būti paduodamas ne tik dėl teisės normos, kuri yra konkretaus sprendimo pagrindas, atitikties Konstitucijai, bet ir dėl to, kaip teisminės ar kitos valstybės valdžios institucijos šią teisės normą taiko.

Straipsnio autorės nuomone, *siauro dalyko konstitucinio skundo modelis laikytinas aptariamo modelio privalumu*. Konstituciniam Teismui suteikus galimybę tikrinti bendrosios kompetencijos teismų sprendimų konstitucingumą, būtų pernelyg išplėstos Konstitucinio Teismo galios kitų teisminės valdžios institucijų atžvilgiu ir sukurtų įtampą tarp teismų. Tokiai pozicijai pritariama ir užsienio valstybių patirtį individualaus konstitucinio skundo srityje apibendrinančioje Europos Komisijos „Demokratija per teisę“ (Venecijos komisijos) studijoje „Dėl individualaus kreipimosi į konstitucinės justicijos institucijas“ (toliau – Venecijos komisijos studija). Šioje studijoje pabrėžiama, kad konstitucinių ir ordinarinių teismų santykiai yra mažiau konfliktiški tose sistemose, kuriose pasirinktas toks konstitucinio skundo modelis, kai konstituciniai teismai priima sprendimus tik dėl norminių teisės aktų,

nes konstituciniai teismai tiesiogiai nevertina, kaip ordinarinis teismas taikė tam tikrą aktą¹⁹. Venecijos komisijos siūlymu, siekiant išvengti įtampas tarp konstitucinių teismų ir bendrosios kompetencijos teismų (ypač aukščiausiųjų teismų), reikėtų vengti tokių sprendimų, kai konstituciniai teismai veiktų kaip „superaukščiausieji teismai“. Konstituciniai teismai turėtų vertinti tik „konstitucinius klausimus“, o ordinarinių teisės aktų interpretavimą palikti bendrosios kompetencijos teismams²⁰.

Reikėtų paminėti, kad iki individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo Lietuvoje kai kurie teisės mokslo atstovai siūlė įtvirtinti būtent plataus dalyko konstitucinį skundą, argumentuodami, kad siauro dalyko konstitucinio skundo modeliu nebūtų suteikta Lietuvai aktuali papildoma apsauga procesinio pobūdžio teisėms ir jų garantijoms, nes priemonių, kurios nukreipiamos prieš norminį aktą, o ne jo taikymą individualiu atveju, šių teisių apsaugai nepakanka, dažnai žmogaus teisių pažeidimai yra nekonstitucinio individualaus akto, kuris gali, bet nebūtinai turi būti pagrįstas atitinkančiu konstitucija įstatymu, rezultatas²¹. Paminėtina ir tai, kad Konstituciniame Teisme jau buvo gauta asmenų prašymų įvertinti būtent teismų sprendimų atitiktį Konstitucijai. Konstitucinis Teismas atsisakė nagrinėti šiuos prašymus, pažymėdamas, kad Konstitucinis Teismas nesprendžia, ar teismų sprendimai neprieštarauja Konstitucijai ir (ar) įstatymams, taip pat neturi įgaliojimų peržiūrėti teismų išnagrinėtų bylų ir panaikinti (pakeisti) teismų sprendimų²². Vis dėlto neabejotinas šios rūšies konstitucinio skundo privalumas – mažesnė įtampa tarp aukščiausiojo ir konstitucinio teismo, konstituciniai teismai netampa „superaukščiausiasiais teismais“, taip pat konstituciniai teismai nėra perkraunami darbu.

Siaura skundo apimtis teisių užtikrinimo požiūriu – mažesnės teisių gynimo galimybės (trūkumas). Venecijos komisijos studijoje taip pat pabrėžiama, kad, pasirinkus tokį konstitucinio skundo modelį, gali kilti problema identifikuojant konstitucinius klausimus teisės į teisingą teismą kontekste, kai bet koks procesinis pažeidimas, padarytas bendrosios kompetencijos teismų, gali atrodyti kaip teisės į teisingą teismą pažeidimas²³. Paminėtina ir tai, kad siauro dalyko konstitucinio skundo rūšis dažnai pavadinama „imitaciniu“ konstituciniu skundu, nes asmenims suteikta galimybė ginti savo pažeistas teises gana ribota²⁴.

Kalbant apie šio modelio ribotumą pažeistų teisių gynbos atžvilgiu, manytina, kad šį trūkumą bent iš dalies būtų kompensavęs individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo derinimas su kitų subjektų, turinčių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, rato išplėtimu. Tarp tokių subjektų visų pirma paminėtinos ombudsmeno institucijos, generalinis prokuroras, taip pat tikslinga būtų buvę diskutuoti apie Respublikos Prezidento galimybių kreiptis į Konstitucinį Teismą išplėtimą²⁵. Manytina, kad toks sprendimas būtų geriau atitikęs Venecijos komisijos studijoje pateiktą siūlymą atrasti balansą tarp per didelio konstitucinio teismo darbo krūvio ir efektyvaus individualaus kreipimosi į konstitucinės justicijos institucijas²⁶. Paminėtina, kad 2017 m. įregistruotu Konstitucijos pakeitimo įstatymo projektu²⁷ siūlyta

¹⁹ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access to constitutional justice*, Venice, p. 53 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)039rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)039rev-e)>.

²⁰ Ten pat, p. 54.

²¹ BELIŪNIENĖ, L. *Žmogaus teisių apsaugos stiprinimas* <...>, p. 184.

²² Pvz., žr.: Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 9 d. sprendimas Nr. KT27-A-S16/2019; Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 9 d. sprendimas Nr. KT28-A-S17/2019; Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT31-A-S20/2019.

²³ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access* <...>, p. 23.

²⁴ PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas <...>, p. 216.

²⁵ Plačiau apie tai žr. disertacija. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Konstitucinės justicijos modelis Lietuvoje: optimalaus modelio paieška. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (O1 S). Vilnius, 2017, p. 268–273.

²⁶ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access* <...>, p. 58.

²⁷ Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIII P-431.

individualaus konstitucinio skundo institutą derinti su ombudsmenų institucijų galimybėmis kreiptis į Konstitucinį Teismą (Prezidento galimybių kreiptis į Konstitucinį Teismą išplėtimas, taip pat tokios teisės suteikimas generaliniam prokurorui šiame projekte nebuvo siūlytas)²⁸. Neaišku, kokios priežastys lėmė, kad tokios galimybės neliko galutinėje Konstitucijos pataisoje dėl individualaus konstitucinio skundo įtvirtinimo. Galima prielaida, kad tokiu būdu siekta „apeiti“ Konstitucijos 148 straipsnio 4 dalyje įtvirtintą reikalavimą, kad Konstitucijos pataisa Seimui iš naujo svarstyti gali būti teikiama tik ne anksčiau kaip po metų. Tai yra siekta pateikti Konstitucijos pakeitimo įstatymo projektą, kuris nebūtų identiškas ankstesniajam, todėl atsisakyta siūlymo individualaus konstitucinio skundo institutą derinti su ombudsmenų institucijų galimybėmis kreiptis į Konstitucinį Teismą. Ombudsmenai turi teisę kreiptis į konstitucinės justicijos institucijas, *inter alia*, tokiose Europos Sąjungos valstybėse kaip Austrija (Konstitucijos 148 straipsnio e dalis)²⁹, Portugalija (Konstitucijos 281 straipsnis)³⁰, Ispanija (Konstitucijos 162 straipsnis)³¹.

Kaip minėta, individualų konstitucinį skundą asmuo gali pateikti dėl tų pačių teisės aktų, kurių konstitucingumą iki šiol galėjo ginčyti ir kiti subjektai: įstatymų ir kitų Seimo priimtų aktų, vykdomosios valdžios teisės aktų, t. y. tik aukščiausių valstybės valdžios institucijų priimtų aktų. Teismo konstitucingumo patikros objektų spektrui nepriklauso ministrų, kitų valdymo institucijų, vietos savivaldos teisės aktai. Bylas dėl norminių administracinių aktų teisėtumo, kurių atitikties Konstitucijai ir įstatymams užtikrinimas nepatenka į Konstitucinio Teismo kompetenciją, nagrinėja administraciniai teismai. Tai yra kartu su individualiu konstituciniu skundu nebuvo išplėstas konstitucingumo patikros objektų sąrašas. Toks pasirinkimas atitinka Europos konstitucinės kontrolės tradicijas, pagal kurias Konstitucinio Teismo kompetencijai turėtų priklausyti ne visų norminių teisės aktų konstitucingumo kontrolė, o tik aukščiausiųjų šalies institucijų priimtų teisės aktų. Venecijos komisijos nuomone, žemesnės galios teisės aktų konstitucinė kontrolė turėtų priklausyti administracinių teismų kompetencijai³². Tokios nuomonės yra ir H. Steinbergeris, kurio nuomone, apsibrėžiant teisės aktų konstitucingumo patikros objektų sąrašą reikia atsižvelgti į jų vietą teisės normų hierarchijoje ir konstitucinio teismo galimybes susidoroti su darbo krūviais, todėl protingiausias sprendimas būtų konstitucinio teismo kompetencijai priskirti tik aukščiausios galios teisės aktus³³. Paminėtina, kad Konstituciniame Teisme jau buvo gautas individualus konstitucinis skundas, kuriuo prašyta įvertinti net ne žemesnės galios teisės aktus, o tam tikrų pareigūnų Seimo narių, valstybės pareigūnų, teisėjų ir valstybės tarnautojų veiksmų atitiktį Konstitucijai, taip pat valstybės ir savivaldybės institucijų ar įstaigų, teismų savivaldos institucijų veiksmus ar neveikimą. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad tokie prašymai Konstituciniam Teismui nežinotini³⁴.

Lakoniškos Konstitucijos nuostatos teisės aktų konstitucingumo patikros objektų klausimu. Kalbant apie Konstitucinio Teismo kompetenciją kontroliuojant teisės aktų konstitucingumą, iškyla kita

²⁸ Kaip minėta, per 2017 m. vykusį pirmąjį balsavimą dėl aptariamų Konstitucijos pataisų nepavyko surinkti 2/3 visų Seimo narių balsų.

²⁹ Constitution of Austria [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.constituteproject.org/constitution/Austria_2009.pdf>.

³⁰ Constitution of Portuguese Republic [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.servat.unibe.ch/icl/po00000_.html>.

³¹ Spanish Constitution [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf>.

³² EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access <...>*, p. 28.

³³ STEINBERGER, H. *Models of constitutional jurisdiction*. European Commission for Democracy through Law. Council of Europe Press, 1993.

³⁴ Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT31-A-S20/2019.

problema – ją apibrėžiančių Konstitucijos straipsnių nuostatų formulavimas labai lakoniškas, jose nedetalizuojama, kokie konkrečiai įstatymai (be paprastųjų) ir kiti teisės aktai gali būti konstitucinės kontrolės objektais. Pavyzdžiui, Konstitucijos 102 ir 105 straipsniuose *expressis verbis* nepaminėti Konstitucijos keitimo įstatymai, konstituciniai įstatymai, įstatymai, kuriais ratifikuotos tarptautinės sutartys, Seimo statutas. Tačiau esama nuomonės, kad Konstitucijos nuostatų lakoniškumas kaip tik išplečia konstitucinės kontrolės galimybes³⁵. Taip pat tvirtinama, kad abstraktus terminas „aktai“ Konstitucijos 102 straipsnyje ir 105 straipsnyje vartojamas sąmoningai, sudarant Konstituciniam Teismui galimybę prireikus vertinti ir Konstitucijoje tiesiogiai neįvardytų aktų konstitucingumą, jei tuo sprendžiama akivaizdi konstitucinė problema³⁶.

Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad Konstitucijos 102 straipsnio negalima aiškinti kaip esą pateikiančio išsamų, baigtinį teisės aktų, kurių atitikties aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia*, (ir pirmiausia) Konstitucijai, tyrimas ir atitinkamų sprendimų priėmimas Konstitucijoje yra priskirtas Konstitucinio Teismo jurisdikcijai, sąrašą³⁷. Konstitucinis Teismas yra suformulavęs išsamią doktriną savo konstitucingumo objektų sąrašo klausimu, kuri gali būti suskirstyta įvairiais pjuviais, pvz.: 1) pagal teisės aktų teisinę galią; 2) pagal jų priėmimo ir paskelbimo būdą; 3) pagal jų (iši)galiojimo laiką; 4) pagal Konstitucinio Teismo *ex officio* ir teisinio reguliavimo spragų tyrimo ribas³⁸.

Visi šie aspektai straipsnyje nebus aptariami. Atsižvelgiant į ribotą straipsnio apimtį pateiktina apibendrinamoji Konstitucinio Teismo oficialiosios doktrinos nuostata jo konstitucingumo patikros objektų klausimu. Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas turi išimtinę kompetenciją tirti ir spręsti, ar bet kuris Seimo, Respublikos Prezidento arba Vyriausybės aktas, taip pat bet kuris referendumu priimtas aktas (jo dalis) neprieštarauja bet kuriam aukštesnės galios aktui, *inter alia*, (ir pirmiausia) Konstitucijai, būtent: ar bet kuris konstitucinis įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, ar bet kuris įstatymas (jo dalis), taip pat Seimo statutas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar bet kuris Seimo poįstatyminis teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, Seimo statutui, ar bet kuris Respublikos Prezidento aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar bet kuris Vyriausybės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams³⁹.

Neabejotinai Konstitucinio Teismo doktrina jo paties konstitucingumo kontrolės objektų klausimu bus aktuali ir Konstituciniam Teismui nagrinėjant individualius konstitucinius skundus⁴⁰, tikėtina, kad juos nagrinėjant atsiskleis ir nauji Teismo konstitucingumo kontrolės objektų doktrinos elementai. Pavyzdžiui, Konstitucinis Teismas 2019 m. lapkričio 25 d. nutarime jau išaiškino savo įgaliojimus

³⁵ KŪRIS, E. (sud. ir moksl. red.) Konstitucinis Teismas. In *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2011, p. 83.

³⁶ ŠILEIKIS, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005, p. 496.

³⁷ Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 32-1292.

³⁸ Plačiau apie visus šiuos elementus žr.: PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje: optimalaus modelio paieška. Doktoro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2017, p. 251–268.

³⁹ Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 36-1292.

⁴⁰ Aptariamo klausimo kontekste aktualu paminėti ir tai, kad KTR 63 (1) str. (2019 m. rugsėjo 6 d. redakcija) nurodyta, kad Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtojoje dalyje nurodytas asmuo su prašymu ištirti, ar konstitucinis įstatymas neprieštarauja Konstitucijai, ar įstatymas neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar Seimo statutas neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniams įstatymams, ar Seimo priimti poįstatyminiai teisės aktai neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar Respublikos Prezidento aktai neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, ar Vyriausybės aktai neprieštarauja Konstitucijai, konstituciniams įstatymams ir įstatymams, į Konstitucinį Teismą kreipiasi pateikdamas ginčijamų teisės aktų pagrindu priimtą sprendimą, kuriuo galimai buvo pažeistos prašymą teikiančio asmens konstitucinės teisės ar laisvės.

nagrinėti individualius konstitucinius skundus tais atvejais, kai į jį kreipėsi individualus asmuo, o ginčijamas teisės aktas bylos nagrinėjimo metu nustotų galios, būtų panaikintas ar pakeistas⁴¹.

2. Subjektai, turintys teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu

Subjektas, galintis kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu, Konstitucijos 106 straipsnyje įvardijamas labai talpia formuluote „kiekvienas asmuo“. Konstitucijoje nedetalizuojama, kas konkrečiai patenka į aptariamą sąvoką: tik fiziniai ar ir juridiniai asmenys; tik Lietuvos Respublikos piliečiai ar ir kitų valstybių piliečiai, asmenys be pilietybės ir kt. KTĮ taip pat neapibrėžiama išsamaus aptariamų subjektų rato. Tačiau šio įstatymo nuostatų analizė leidžia užtikrintai tvirtinti, kad į šį ratą patenka ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys. Pavyzdžiui, KTĮ 32 straipsnyje kalbama apie juridinio asmens atstovavimą Konstituciniame Teisme, 67¹ straipsnyje nustatyta, kad Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtojoje dalyje nurodyto asmens prašyme Konstituciniam Teismui turi būti nurodyta <...> prašymą teikiančio asmens vardas, pavardė (pavadinimas). Vis dėlto KTĮ nepateikiama atsakymo, ar visi juridiniai asmenys patenka į aptariamą ratą. Pavyzdžiui, ar tik privatūs, ar ir viešieji juridiniai asmenys turi individualaus konstitucinio skundo teisę. Fizinį asmenų kategorija taip pat nedetalizuota, Konstitucijoje ir KTĮ *expressis verbis* nenurodyta, ar individualaus konstitucinio skundo subjektai gali būti tik piliečiai ar ir užsieniečiai, taip pat asmenys be pilietybės.

Tačiau, atsižvelgiant į Konstitucijoje pavartotą plačią „kiekvieno asmens“ formuluotę, logiška manyti, kad visos paminėtos subjektų kategorijos į ją turėtų patekti. Antraip individualaus konstitucinio skundo subjektų ratui apibrėžti būtų pasirinkta žmogaus arba piliečio sąvoka. Ateityje, nagrinėdamas konstitucinius skundus, Konstitucinis Teismas turėtų suformuluoti oficialiąją konstitucinę doktriną šiuo klausimu, kurioje tikėtina bus įvardyti visi paminėti subjektai. Tokią poziciją patvirtina ir Konstitucinio Teismo interneto svetainėje pateikiami atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus dėl individualaus konstitucinio skundo pateikimo tvarkos⁴². Šioje informacijoje nurodoma, kad individualų konstitucinį skundą gali pateikti: 1) fiziniai asmenys, t. y. Lietuvos Respublikos piliečiai, kitų valstybių piliečiai, asmenys be pilietybės; 2) juridiniai asmenys: privatūs juridiniai asmenys (pvz., uždarnosios akcinės bendrovės, akcinės bendrovės, mažosios bendrijos, individualios įmonės ir t. t.); viešieji juridiniai asmenys (pvz., valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, profesinės sąjungos, religinės bendruomenės, asociacijos ir t. t.).

Pažymėtina ir tai, kad tam tikros individualaus konstitucinio skundo subjektų kategorijos neišvengiamai turės tam tikrų išskirtinumą kitų atžvilgiu. Pavyzdžiui, užsienio valstybių piliečiai, asmenys be pilietybės, neturi kai kurių piliečio teisių (pvz., teisė balsuoti per Seimo ar Prezidento rinkimus yra politinė Lietuvos Respublikos piliečio teisė), todėl jų pateikti skundai dėl atitinkamų teisių negalės būti nagrinėjami, savos specifikos turės ir juridinių asmenų (ypač viešųjų) kategorija.

Šiame kontekste reikėtų pažymėti, kad individualaus konstitucinio skundo subjektų rato tikslus neįvardijamas teisės aktuose nėra išskirtinis Lietuvos konstitucinio modelio bruožas. Pavyzdžiui, Lenkijos Respublikos Konstitucijoje subjektas, turintis teisę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu,

⁴¹ Plačiau apie tai žr.: Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. TAR, 2019-11-25, nr. 18747.

⁴² Atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus dėl individualaus konstitucinio skundo pateikimo tvarkos [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrkt.lt/lt/informacija-asmenims/dazniausiai-uzduodami-klausimai/1466>>.

yra „kiekvienas, kieno konstitucinės teisės ir laisvės pažeistos“⁴³, Latvijoje sąvokos „asmuo“ turinys taip pat nėra apibrėžtas Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo įstatyme⁴⁴. Vokietijos Pagrindiniame Įstatyme šis subjektas įvardytas aptakia formuluote „kiekvienas, tvirtinantis, jog viešojo valdžia pažeidė vieną iš jo pagrindinių teisių“⁴⁵ (93 str. 1 d.)⁴⁶. Šis subjektų ratas yra laipsniškai atskleidžiamas šių teismų konstitucinėje doktrinoje⁴⁷.

Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje išvirtino pozicija, kad kolektyvinis subjektas turi konstitucines garantijas, jei jo struktūra ir veikla yra susijusi su asmens laisvės įgyvendinimu. Subjektas, kuriame valstybė tik turi akcijų ir kurio veikla nėra susijusi su viešosiomis paslaugomis, taip pat gali siekti pagrindinių teisių apsaugos. Taigi valstybės įmonės yra konstitucinių teisių ir laisvių subjektas ir Vokietijos doktrinoje netgi bandoma sudaryti sąrašą įmonių, kurios turi teisę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu į Vokietijos Federalinį Konstitucinį Teismą⁴⁸.

Nors individualaus konstitucinio skundo institutas Lenkijoje gyvuoja daugiau kaip du dešimtmečius (nuo 1997 m.), tačiau klausimas dėl individualaus konstitucinio skundo teisę turinčių subjektų rato iki šiol nėra išspręstas. Vis dar kyla diskusijų dėl subjektų, turinčių kokią nors ryšį su viešosios valdžios institucijomis, teisės kreiptis su individualiu konstituciniu skundu. Lenkijos teisės mokslo doktrinoje tvirtinama, kad kolektyviniai subjektai gali tikėtis konstitucinės apsaugos tik jei įrodo, kad jų teisių ir laisvių apsauga yra susijusi su jų narių (fizinį asmenų) teisėmis⁴⁹. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo pozicija, kad konstitucinį skundą gali pateikti ir privatūs juridiniai asmenys, teisės mokslo doktrinoje sutikta be didesnio pasipriešinimo⁵⁰. Tačiau šio tribunolo pozicija dėl viešųjų juridinių asmenų teisės kreiptis su individualiu konstituciniu skundu yra visiškai kitokia. Tribunolas yra konstatavęs, kad viešosios valdžios institucijos yra atsakingos už veiksmingą konstitucinių teisių ir laisvių įgyvendinimą. Jos yra įgaliotos formuoti privačių subjektų teisinę padėtį. Todėl, Tribunolo nuomone, viešosios valdžios institucijų teikiami konstituciniai skundai prieštarautų šio instrumento esmei⁵¹.

Kalbant apie viešųjų juridinių asmenų galimybę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu arba viešųjų ir privačių juridinių asmenų atskyrimą šiame kontekste, paminėtina, kad Lenkijos Respublikos Konstituciniam Tribunalui kilo daug abejonių dėl įvairių subjektų galimybės teikti konstitucinius skundus: teismų sprendimų vykdymo pareigūnų⁵², notarų profesinės asociacijos⁵³, politinių partijų⁵⁴,

⁴³ The Constitution of the Republic of Poland [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>>.

⁴⁴ Latvian Constitutional Court law [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=9>>.

⁴⁵ Pažymėtina, kad Vokietijos Pagrindinio Įstatymo 19 straipsnio 3 dalyje taip pat įtvirtinta, kad pagrindinės teisės šalyje galioja ir juridiniams asmenims, jeigu jiems galima pritaikyti jų esmę ir jei šios teisės dėl savo prigimties gali jiems priklausyti.

⁴⁶ Basic Law for the Federal Republic of Germany [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bundestag.de/blob/284870/ce0d03414872b427e57fccb703634dcd/basic_law-data.pdf>.

⁴⁷ P vz. žr.: Latvijos Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Nr. 2000-07-0409.

⁴⁸ KŁOPOCKA-JASIŃSKA, M.; KRZYWOŃ, A. On the Rights og Public Entities to Lodge a Constitutional Complaint in the Light og the Jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2016, nr. 6(1), p. 54.

⁴⁹ Ten pat, p. 50.

⁵⁰ Ten pat, p. 47.

⁵¹ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje Nr. Ts163/04.

⁵² Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. sausio 20 d. sprendimas byloje Nr. SK 26/03.

⁵³ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2011 m. spalio 21 d. sprendimas byloje Nr. Ts 311/10.

⁵⁴ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2010 m. lapkričio 17 d. ir 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimai byloje Nr. Ts 256/09.

provincijų valdytojų⁵⁵, apskričių⁵⁶, savivaldos lygmens organizacinių padalinių⁵⁷ ir kt. Pavyzdžiui, Konstitucinis Tribunalas atsisako nagrinėti skundus, pateiktus vietos valdžios vienetų, Konstitucinio Tribunalo tvirtinimu, konstitucinis skundas yra priemonė apsaugoti teises ir laisves nuo viešosios valdžios institucijų vykdomų pažeidimų, todėl savivaldybė, apskritis ar provincija kaip subjektas, atliekantis viešąsias funkcijas, tokios teisės neturi⁵⁸. Konstitucinis Tribunalas taip pat yra pažymėjęs, kad jei vietos valdžios subjektams būtų suteikta individualaus konstitucinio skundo teisė, ši priemonė taptų viešąją valdžią vykdančių institucijų ginčų sprendimo instrumentu⁵⁹. Konstitucinis Tribunalas taip pat yra konstatavęs, kad individualaus konstitucinio skundo teisė yra nesuderinama su politinių partijų, kaip viešosios teisės subjektų, dalyvaujančių vykdančių viešąją valdžią, prigimtimi⁶⁰. Vis dėlto dėl šios Tribunalo pozicijos abejojama tiek Lenkijos mokslo doktrinoje, tiek Tribunalo teisėjų atskirose nuomonėse⁶¹.

Visa tai rodo, kad ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas neišvengiamai susidurs su panašiais sunkumais atskleidžiamą subjektų ratą. Kaip matyti, ypač problemiškas yra viešųjų juridinių asmenų galimybės kreiptis su individualiu konstituciniu skundu klausimas. Abejonės dėl viešųjų juridinių asmenų individualaus konstitucinio skundo teisės grindžiamos tuo, kad individualaus konstitucinio skundo funkcija yra teisių ir laisvių, kurios kyla būtent iš žmogaus orumo, apsauga. Šios abejonės taip pat grindžiamos tuo, kad tokiu atveju kyla šių subjektų teisės kreiptis su individualiu konstituciniu skundu ir kitos konstitucinės justicijos institucijoms būdingos kompetencijos (ginčų tarp valstybės institucijų sprendimo)⁶² atskyrimo problema. Visi šie aspektai tikėtina bus atskleisti konstitucinėje doktrinoje, nagrinėjant skirtingų subjektų pateiktus individualius konstitucinius skundus.

Vis dėlto apibendrintai galima konstatuoti, kad nors konkretaus subjektų rato neišskyrimas Konstitucijoje ir KTĮ kelia tam tikrų neaiškumų, tačiau, kaip minėta, Konstitucijos nuostatų lakoniškumas kaip tik išplečia konstitucinės kontrolės galimybes, todėl aptakios „kiekvieno asmens“ formuluotės pasirinkimas Konstitucijoje laikytinas labiau konstitucinio skundo modelio privalumu, nes neužkerta kelio skirtingų kategorijų subjektams ginti savo teisių Konstituciniame Teisme.

3. Individualių konstitucinių skundų srautą mažinantys filtrai

Individualių konstitucinių skundų srautą mažinantys filtrai – itin svarbus individualaus konstitucinio skundo modelio elementas. Šio elemento reikšmė siejama su vadinamąja sklandžiai funkcionuojančio Konstitucinio Teismo ir efektyvaus žmogaus teisių gynimo mechanizmo dilema (angl. *dilemma between overburdening of the constitutional court and providing an efficient human rights protection system*). Šią dilemą lakoniškai būtų galima apibūdinti taip: nors individualių konstitucinių skundų srautas teikia galimybę apginti savo pažeistas teises, tačiau per didelis skundų skaičius gali pakenkti sklandžiam

⁵⁵ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2005 m. gegužės 31 d. ir 2006 m. sausio 11 d. sprendimai byloje Nr. Ts 36/05.

⁵⁶ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2005 m. spalio 3 d. ir 2006 m. vasario 12 d. sprendimai byloje Nr. Ts 148/05.

⁵⁷ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2006 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje Nr. Ts 58/06.

⁵⁸ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje Nr. SK 70/05.

⁵⁹ Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2007 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje Nr. SK 67/05.

⁶⁰ KŁOPOCKA-JASIŃSKA, M.; KRZYWOŃ, A. On the Rights of Public Entities <...>, p. 60.

⁶¹ Teisėjo Stanisław Rymar atskiroji nuomonė dėl Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimo byloje Nr. Ts 256/09.

⁶² Plačiau apie šią kompetencijos rūšį žr.: PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje <...>, p. 404–407.

konstitucinės justicijos funkcionavimui. Paminėtina, kad būtent tai, kad esą įvedus individualaus konstitucinio skundo institutą, Konstitucinis Teismas būtų pernelyg apkrautas darbu, suprastėtų Teismo darbo efektyvumas, ir buvo viena iš pagrindinių priežasčių, nulėmusių tai, kad Lietuvoje buvo taip ilgai delsiama įvesti šį žmogaus teisių gynimo mechanizmą⁶³. Todėl analizuojant individualaus konstitucinio skundo institutą šios problemos sprendimo galimybėms turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys.

Valstybėse, kuriose funkcionuoja individualus konstitucinis skundas, labiausiai paplitę šie nepagrįstų individualių konstitucinių skundų srautą mažinantys filtrai: 1) reikalavimas, kad pareiškėjo, bet ne trečiojo asmens, teisės ir laisvės būtų pažeidžiamos (galimai) Konstitucijai prieštaraujančiu teisės aktu; 2) reikalavimas išnaudoti visas kitas teisinės gynybos priemones; 3) konstitucinio skundo padavimo terminas; 4) reikalavimas, kad skundą pagal nustatytus reikalavimus galėtų parengti advokatas; 5) kreipimosi apmokestinimas.

Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelyje įtvirtintos pirmos trys paminėtos priemonės. Dvi iš jų įtvirtintos Konstitucijoje: 1) „asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl <...> aktų, kurių pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves“; 2) „asmuo išnaudojo visas teisinės gynybos priemones“ (106 str. 4 d.). Trečioji – ordinarinės teisės lygmeniu. KTĮ nustatytas 4 mėnesių skundo padavimo terminas po paskutinės instancijos, sprendusios bylą, galutinio sprendimo (65 str. 2 d. 3 p.). Paminėtina, kad šiame KTĮ straipsnyje detalizuotos ir kitos dvi Konstitucijoje įtvirtintos priemonės. Toliau šioje straipsnio dalyje atskirai analizuojama kiekviena iš Lietuvos konstitucinio skundo modelyje įtvirtintų individualių skundų skaičių mažinančių priemonių.

3.1. Reikalavimas, kad pareiškėjo, bet ne trečiojo asmens, teisės ir laisvės būtų pažeidžiamos (galimai) Konstitucijai prieštaraujančiu teisės aktu

Pirmasis iš konstituciniu lygmeniu įtvirtintų filtrų („asmuo turi teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl <...> aktų, kurių pagrindu priimtas sprendimas pažeidė šio asmens konstitucines teises ar laisves“) apibūdina Lietuvoje pasirinktą individualaus konstitucinio skundo modelį. Tai yra įtvirtinusi šią nuostatą Konstitucijoje, Lietuva vienareikšmiškai gali būti priskiriama prie valstybių, pasirinkusių individualaus konstitucinio skundo, bet ne *actio popularis* institutą. Pagrindinis skirtumas tarp šių konstitucinių teisių gynimo mechanizmų yra tas, kad, pasirinkęs *actio popularis* institutą, asmuo gali kreiptis į konstitucinės justicijos institucijas ne tik kai jo paties pagrindinės teisės ir laisvės yra pažeistos, bet ir dėl viešojo intereso. Paminėtina, kad Konstituciniame Teisme jau buvo gautas konstitucinis skundas, kuris neatitiko šio Konstitucijoje įtvirtinto reikalavimo, pareiškėja siekė apginti ne savo, bet savo brolio interesus⁶⁴.

Pirmasis *actio popularis* terminą savo mokslo darbuose 1928 m. pavartojo H. Kelsenas. Jo nuomone, *actio popularis* yra pati galingiausia priemonė kovojant su konstitucijai prieštaraujančiais teisės aktais. Tačiau jau tada H. Kelsenas nerekomendavo Austrijoje įvesti tokios plačios apimties kreipimosi į konstitucinės justicijos institucijas modelio. Jo nuomone, tokiu atveju kyla per didelė piktnaudžiavimo šiuo institutu galimybė, taip pat dėl per didelės Konstituciniam Teismui tenkančio skundų srauto grėsmės⁶⁵. Atsižvelgdama į tai, kad, pasirinkus tokį kreipimosi į konstitucinės justicijos institucijas

⁶³ Plačiau apie tai žr. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas <...>.

⁶⁴ Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 32 straipsnį ir 67¹ straipsnio 4 dalies 6 punktą prašymą kito asmens vardu gali pateikti tik tinkamai įgaliotas atstovas. Nei pareiškėjos pateiktame prašyme, nei kartu su juo pateiktuose prieduose nėra duomenų, kad pareiškėjos brolis ją būtų įgaliojis atstovauti jo interesams. Žr.: Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT33-A-S22/2019.

⁶⁵ ARJOMAND, S. A. Constitutional development and political reconstruction from nation building to new constitutionalism. Iš ARJOMAND, S. A. (red.) *Constitutionalism and political reconstruction*. Netherlands, 2007, p. 39.

modelį, itin suprastėja galimybės valdyti nepagrįstų, pasikartojančių, potencialiai nesėkmingų skundų srautą, neigiamai apie *actio popularis* modelį⁶⁶ atsiliepia ir Venecijos komisija⁶⁷.

Nors iš pradžių gali pasirodyti, kad tokia priemonė (*actio popularis*) gali būti labai veiksminga ir itin įtraukianti asmenis į konstitucionalizacijos procesą, tačiau valstybių, kuriose veikė šis institutas, patirtis rodo, kad, pasirinkus šį modelį, itin padidėja konstitucinio teismo darbo krūvis ir apsunkinamas teismo darbo organizavimas. Paminėtina, kad, siekiant išvengti Konstitucinio Teismo veiklos paralyžiavimo, 2012 m. Vengrijoje buvo įtvirtinta nauja skirtingų rūšių konstitucinių skundų sistema, kuri pakeitė anksčiau buvusį *actio popularis*. Iki minėtų pakeitimų *actio popularis* buvo daugiausiai kritikos sulaukęs Vengrijos konstitucinės justicijos modelio elementas, pagrindinė šios kritikos priežastis buvo nepakeliamas teismo darbo krūvis (kiekvienais metais teismui būdavo pateikta apytiksliai 1600 *actio popularis* tvarka pateiktų skundų)⁶⁸.

Taigi pirmasis iš pasirinktų nepagrįstų individualių konstitucinių skundų srautą mažinančių filtrų neabejotinai turėtų atlikti savo funkciją ir yra reikalingas. Todėl šio filtro įtvirtinimas laikytinas nacionalinio konstitucinio skundo modelio privalumu. Palankiai vertintinas ir šio filtro įtvirtinimas būtent konstituciniu lygmeniu, nes šis klausimas susijęs su pačia konstitucinio skundo modelio esme.

3.2. Reikalavimas išnaudoti visas teisinės gynybos priemones

Konstitucijoje įtvirtinta, kad individualų konstitucinį skundą asmuo gali pateikti tik jei jis „išnaudojo visas teisinės gynybos priemones“ (106 str. 4 d.). Tai antrasis konstituciniu lygmeniu įtvirtintas minėtą dilemą padedantis išspręsti filtras, kuris taip pat susijęs su pačia individualaus konstitucinio skundo modelio esme. Nors esama daug galimų individualaus konstitucinio skundo instituto apibrėžimų, tačiau turbūt taikliausiai jį apibūdina šis: tai *papildoma* teisinė priemonė, kuria kreipiamasi į konstitucinį teismą ar kitą panašią instituciją, ja ginamos asmens konstitucinės teisės ir laivės; šios teisės ir laisvės galimai pažeidžiamos tam tikrų valdžios institucijų aktais⁶⁹. Būtent dėl reikalavimo išnaudoti visas teisinės gynybos priemones konstitucinis skundas gali būti įvardijamas kaip *papildoma* teisinės gynybos priemonė. Tai leidžia pabrėžti, kad individualaus konstitucinio skundo egzistavimas nepaneigia kitų žmogaus teisių apsaugos galimybių. Juk individualaus konstitucinio skundo mechanizmas yra pasitelkiamas, kai neįmanoma užkirsti kelio žmogaus teisių pažeidimui bendrosiomis teisių apsaugos priemonėmis⁷⁰.

Paminėtina, kad Konstitucijoje nedetalizuota, kokios konkrečiai turėtų būti šios teisinės gynybos priemonės. Konkretesnę atsakymą šiuo klausimu pateikia KTĮ, jame nustatyta, kad asmuo turi teisę paduoti Konstituciniam Teismui prašymą ištirti įstatymų ar kitų Seimo priimtų aktų, Respublikos Prezidento aktų, Vyriausybės aktų atitiktį Konstitucijai arba įstatymams, jeigu: <...> pasinaudojo visomis įstatymuose nustatytomis savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonėmis, įskaitant teisę kreiptis į teismą, ir, išnaudojus visas įstatymuose numatytas teismo sprendimo apskundimo galimybes, yra priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas (65 str. 2 d. 2 p.). KTĮ nuostata

⁶⁶ Šiame kontekste reikėtų pažymėti, kad, pvz., Graikijoje egzistuoja *quasi actio popularis* institutas, užimantis tam tikrą tarpinę poziciją tarp *actio popularis* ir individualaus konstitucinio skundo. Pareiškėjas turi įrodyti, kad jis turi tam tikrą interesą dėl ginčijamos teisės normos, tačiau jis neturi įrodinėti, kad ji daro jam tiesioginį poveikį.

⁶⁷ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access* <...>, p. 21.

⁶⁸ Plačiau apie tai žr. GÁRDOS-OROSZ, F. The Hungarian constitutional court in transition – from *actio popularis* to constitutional complaint. *Acta Juridica Hungarica*, 2012, nr. 4, p. 302–315.

⁶⁹ BELIŪNIENĖ, L. *Žmogaus teisių apsaugos stiprinimas* <...>, p. 34.

⁷⁰ Plačiau apie konstitucinį skundą kaip subsidiarią teisinės gynybos priemonę žr.: BELIŪNIENĖ, L. *Žmogaus teisių stiprinimas* <...>, p. 117–145.

„įskaitant teisę kreiptis į teismą“ atskleidžia, kad visų teisinės gynybos priemonių sąvoka apima ne tik kreipimosi į teismą ir visas teismo sprendimo apskundimo galimybes⁷¹ (apeliacinė ir kasacinė tvarka), bet ir privalomą išankstinę ginčų nagrinėjimo ne teisme tvarką, jei tokia yra įstatymų numatyta (pvz., įstatymų nustatytais atvejais kreipimasi į darbo ginčų komisiją dėl asmens konstitucines teises ar laisves pažeidžiančio sprendimo⁷²).

Paminėtina, kad Konstitucinis Teismas, motyvuodamas tuo, kad pareiškėjai neišnaudojo visų teisinės gynybos priemonių, jau yra atsisakęs nagrinėti konstitucinius skundus⁷³.

Taigi šio filtro įtvirtinimas Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelyje neabejotinai yra šio modelio privalumas. Svarbu pažymėti ir tai, kad jo reikšmė neapsiriboja vien tik nepagrįstų skundų srauto mažinimu, jis padeda pasiekti ir kitų svarbių tikslų: 1) pabrėžia bendrosios kompetencijos teismų atsakomybę saugant konstitucines teises ir laisves; 2) Konstituciniam Teismui nereikia nustatinėti faktinių ir (ar) teisinių bylos aplinkybių, todėl jis gali tinkamai įgyvendinti savo pagrindinę funkciją – įvertinti skundžiamo teisės akto konstitucingumą⁷⁴.

Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad, atsižvelgiant į tai, jog aptariamam filtru asmens galimybės ginti savo pažeistas konstitucines teises nebūtų pernelyg susiaurintos, būtų buvę naudinga numatyti ir kai kurių išimčių. Pavyzdžiui, teigiamai vertintina Latvijos Konstitucinio Teismo įstatyme įtvirtinta svarbi galimybė pareiškėjui kreiptis į Konstitucinį Teismą neišnaudojus visų teisinės gynybos priemonių, jei konstitucinio skundo išnagrinėjimas yra visuomeniškai reikšmingas arba jeigu teisių gynimas bendrosiomis gynimo priemonėmis negali užkirsti kelio skundo autoriaus patiriamai žalai, Konstitucinis Teismas gali priimti sprendimą dėl skundo nagrinėjimo nelaukdamas, kol pareiškėjas įgyvendins visas kitas savo teisės gynybos priemones (19.2 str. 3 d.)⁷⁵. Tokios išimties įtvirtinimą nacionaliniuose teisės aktuose teigiamai vertina ir Venecijos komisija⁷⁶, tačiau Lietuvos konstitucinio skundo modelyje tokia galimybė nenumatyta. Šios išimties neįtvirtinimas gali būti įvardytas nacionalinio konstitucinio skundo modelio trūkumu.

Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad KTĮ nustatyta, jeigu Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtojoje dalyje nurodytas asmuo neišnaudojo visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonių, įskaitant teisę kreiptis į teismą, Konstitucinio Teismo pirmininkas savo iniciatyva arba teisėjo siūlymu grąžina pareiškėjui prašymą“ (70 str. 1 d. 2 p.). Taigi pareiškėjas tokiais atvejais dar turi galimybę šias priemones išnaudoti ir tada vėl bandyti kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu. Konstitucinis Teismas jau yra grąžinęs 1 tokį prašymą⁷⁷.

⁷¹ Kaip matyti iš Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo *travaux preparatoires*, dėl šios konstitucinio skundo teisės įgyvendinimo sąlygos apimties vyko tam tikros diskusijos. Teisingumo ministerija siūlė, kad galimybė pateikti individualų konstitucinį skundą galėtų būti susieta ne su visų teisinės gynybos priemonių panaudojimu, o su bendrosios kompetencijos ar administracinių teismų sprendimų priėmimu. Plačiau žr.: Pagrindinio komiteto išvada dėl Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto. XIIIIP-2159 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c5912070bbfe11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=-q4aj6ep1u>>.

⁷² Atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus dėl individualaus konstitucinio skundo pateikimo tvarkos [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrkt.lt/lt/informacija-asmenims/dazniausiai-uzduodami-klausimai/1466>>.

⁷³ Pvz., žr. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 17 d. sprendimą Nr. KT34-A-S23/2019. Pareiškėjas per nurodytą terminą neskundė Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. birželio 11 d. sprendimo apeliacinė tvarka Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui ir nesikreipė dėl praleisto apeliacinio skundo padavimo termino atnaujinimo.

⁷⁴ PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas<...>, p. 217.

⁷⁵ Latvian Constitutional Court law [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=9>>.

⁷⁶ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access* <...>, p. 34.

⁷⁷ Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. KT37-A-S26/2019.

Tačiau Konstitucinis Teismas viename savo sprendimų dėl atsisakymo nagrinėti individualų skundą pažymėjo, kad prašymas gali būti gražinamas pareiškėjui tik tais atvejais, kai asmuo neišnaudojo visų įstatymuose nustatytų savo konstitucinių teisių ar laisvių gynybos priemonių, įskaitant teisę kreiptis į teismą ir teisę apskusti teismo sprendimą, bet dar gali jas išnaudoti⁷⁸. Akivaizdu, kad kitais atvejais sprendimas gražinti pareiškėjui prašymą būtų savitikslis ir beprasmiškas.

3.3. Individualaus konstitucinio skundo padavimo terminas

Trečiasis filtras konstituciniu lygmeniu nebuvo įtvirtintas, jis įtvirtintas KTĮ. Šio įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatyta, kad asmuo turi teisę paduoti Konstituciniam Teismui prašymą ištirti įstatymų ar kitų Seimo priimtų aktų, Respublikos Prezidento aktų, Vyriausybės aktų atitikimą Konstitucijai arba įstatymams, jeigu nuo galutinio teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos nepraėjo daugiau kaip keturi mėnesiai⁷⁹.

Kaip matyti iš Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo *travaux preparatoires*, dėl šios konstitucinio skundo teisės įgyvendinimo sąlygos įtvirtinimo konstituciniu lygmeniu vyko diskusijų. Teisingumo ministerijos nuomone, naikinamojo pobūdžio individualaus konstitucinio skundo terminas yra viena iš esminių šio instituto įgyvendinimo sąlygų, todėl turėtų būti įtvirtintas Konstitucijoje⁸⁰. Tačiau tokiam siūlymui nepritarta. Straipsnio autorės nuomone, įstatymų leidėjo pasirinkimas šią skundo įgyvendinimo sąlygą įtvirtinti ordinarinės teisės lygmeniu, t. y. KTĮ, yra pagrįstas. Reikėtų sutikti su požiūriu, kad terminai yra ordinarinio lygmens procesinės teisės, ne konstitucinio lygmens reguliavimo dalykas. Manytina, kad konkretaus termino dydžio pasirinkimas nėra esminė konstitucinio skundo modelį apibūdinanti sąlyga.

Žinoma, šie teiginiai nepaneigia individualaus konstitucinio skundo pateikimo termino svarbos, pažymėtina, kad jis yra vienas iš atitinkamos teisės įgyvendinimo tvarkos elementų ir atlieka svarbią funkciją – teisiniams santykiams suteikia apibrėžtumą. Vertinant konkretų pasirinktą dydį reikėtų pažymėti, kad 4 mėnesių terminas ypač neišsiskiria kaimyninių Europos valstybių kontekste. Lenkijoje nustatytas 3 mėnesių terminas po paskutinės instancijos, sprendusios bylą, galutinio sprendimo (Lenkijos Konstitucinio Tribunolo įstatymo 46 str. 1 d.)⁸¹, o Latvijoje pasirinktas kiek ilgesnis – 6 mėnesių po paskutinės institucijos priimto sprendimo įsigaliojimo – terminas (Latvijos Konstitucinio Teismo įstatymo 19 str. 2 d.)⁸². Manytina, kad pasirinktas 4 mėnesių skundo padavimo terminas atitinka įvairių valstybių konstitucinių skundų praktiką, apibendrinamojoje studijoje suformuluotą Venecijos komisijos patarimą, kad skundo padavimo terminai būtų protingi ir asmuo turėtų galimybę parengti skundą. Šiame kontekste paminėtina, kad turbūt siekiant minėtų tikslų KTĮ įtvirtintas 4 mėnesių terminas buvo pailgintas, palyginti su ankstesnėse individualaus konstitucinio skundo įvedimo iniciatyvose siūlytu terminu (2007 m. Konceptijos kūrėjai joje įtvirtino 3 mėnesių nuo galutinio valstybės institucijos sprendimo terminą, toks pats terminas siūlytas ir 2017 m. įregistruotame KTĮ pakeitimo projekte).

⁷⁸ Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. KT34-A-S23/2019.

⁷⁹ Šiame straipsnyje taip pat nustatyta, kad jei asmens prašymas įteiktas paštui, kurjeriui arba išsiųstas elektroninių ryšių priemonėmis iki šio straipsnio antrosios dalies 3 punkte nustatyto prašymo pateikimo Konstituciniam Teismui termino paskutinės dienos dvidešimt ketvirtos valandos, šis terminas nelaikomas praleistu (65 str. 3 d.).

⁸⁰ Pagrindinio komiteto išvada dėl Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto XIII P-2159 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c5912070bbfe11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=-q4aj6ep1u>>.

⁸¹ The Constitutional Tribunal act of August 1997 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. gegužės 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://trybunal.gov.pl/en/about-the-tribunal/legal-basis/the-constitutional-tribunal-act/>>.

⁸² Latvian Constitutional Court law [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=9>>.

Kitas svarbus Venecijos komisijos patarimas aptariamo termino kontekste, kad teismas turėtų galimybę pratęsti terminą tais atvejais, kai terminas buvo praleistas ne dėl pareiškėjo kaltės⁸³, Lietuvoje taip pat buvo įgyvendintas. KTĮ nustatyta, kad asmuo turi teisę prašyti atnaujinti dėl svarbių priežasčių praleistą <...> nustatytą prašymo pateikimo Konstituciniam Teismui terminą. Nustačius, kad šis terminas buvo praleistas dėl svarbių priežasčių, sprendimas dėl praleisto termino atnaujinimo priimamas šio įstatymo 25 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta tvarka (65 str. 4 d.).

Taigi šio filtro įtvirtinimas nacionaliniame konstitucinio skundo modelyje (ordinarinės teisės lygmeniu), taip pat pasirinktas šio termino dydis ir minėta galimybė šį terminą pratęsti neabejotinai laikytini aptariamo modelio privalumais. Svarbu pažymėti, kad daugiausiai sprendimų dėl atsisakymo nagrinėti individualius konstitucinius skundus buvo priimta dėl to, kad pareiškėjų prašymai neatitiko būtent aptariamo filtro reikalavimų⁸⁴. Konstitucinis Teismas šiuose sprendimuose išaiškino, kad pagal Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtąją dalį 2019 m. rugsėjo 1 d. asmenys įgijo teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą Konstitucinio Teismo įstatyme nustatyta tvarka, *inter alia*, šio įstatymo 65 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatytu terminu, t. y. nepraėjus daugiau kaip keturiems mėnesiams nuo galutinio ir neskundžiamo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos. Taigi nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. konstitucinę teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Konstitucijos 105 straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse nurodytų aktų įgijo tik tie asmenys, dėl kurių priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas byloje dėl šių asmenų konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo įsiteisėjo 2019 m. gegužės 1 d. ir vėliau⁸⁵.

Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtojoje dalyje nurodytų asmenų, kurių atžvilgiu priimtas galutinis ir neskundžiamas teismo sprendimas įsiteisėjo anksčiau nei 2019 m. gegužės 1 d., prašymai pagal Konstituciją yra nežybingi Konstituciniam Teismui.

3.4. Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje neįtvirtinti individualių konstitucinių skundų srautą mažinantys filtrai

Lietuvos konstitucinės justicijos modelyje nebuvo įtvirtinta reikalavimo, kad skundą pagal nustatytus reikalavimus galėtų parengti advokatas; taip pat kreipimosi apmokestinimas. Turbūt daugiausiai diskusijų kuriant Lietuvos konstitucinio skundo modelį kėlė pirmojo iš paminėtų reikalavimų įtvirtinimo KTĮ poreikio klausimas. Pirminiame KTĮ pakeitimo įstatymo projekte⁸⁶ (kuriuo buvo siekiama nustatyti individualaus konstitucinio skundo įgyvendinimo tvarką)⁸⁷ buvo siūloma, kad konstitucinį skundą galėtų surašyti tik advokatas, taip pat jeigu prašymą teikia fizinis asmuo, turintis aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, surašyti prašymą turi teisę jis pats. Buvo siūloma ir tai, kad fizinio asmens teikiamą prašymą galėtų surašyti jo artimas giminaitis ar sutuoktinis (sugyventinis), turintis aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą. Projekto rengimo metu Teisingumo ministerijoje gautas Konstitucinio Teismo pirmininko laiškas, kuriame pateikta įvairių argumentų dėl to, kad tokia priemonė per daug susiaurintų Konstitucijos 106 straipsnio ketvirtojoje dalyje nurodytų asmenų (kuriems suteikta teisė kreiptis į

⁸³ EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access <...>*, p. 32.

⁸⁴ Pvz., žr.: Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimas Nr. KT29-A-S18/2019; Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimas Nr. KT30-A-S19/2019; Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT32-A-S21/2019; Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. KT35-A-S24/2019; Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. KT36-A-S25/2019.

⁸⁵ Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimas Nr. KT29-A-S18/2019.

⁸⁶ Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 67² straipsniais įstatymo projektas Nr. XIIIIP-3578(2).

⁸⁷ Koncepcijoje, taip pat ir 2017 m. pateiktame KTĮ pakeitimo įstatymo projekte siūlyta nustatyti, kad pareiškėjas neturėtų teisės pats surašyti skundą ir pateikti skundą jis galėtų tik pasinaudojęs advokato paslaugomis.

Konstitucinį Teismą dėl jų konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimo) galimybes ginti pažeistas teises ir laisves Konstituciniame Teisme. Iš jų paminėtini: 1) ribota (siaura) Lietuvoje įtvirtintos asmens teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl jo pažeistų konstitucinių teisių ir laisvių pažeidimo apimtis, kitos nustatomos šios teisės ribojimo sąlygos; 2) kitų Europos valstybių teisinis reguliavimas šiuo klausimu ir kt.⁸⁸ Dėl šios projekto nuostatos taip pat gautas Seimo narės siūlymas, kad tokio reikalavimo reikėtų atsisakyti kaip nepagrįstai susiaurinančio galimybes ginti pažeistas teises⁸⁹.

Apibendrinant šio filtro priešininkų poziciją galima išskirti šiuos pagrindinius argumentus: 1) tuo atveju, kai asmuo neturės galimybės kreiptis į advokatą, nes neturės tam pakankamai lėšų, o valstybės garantuojama nemokama teisinė pagalba jam būtų neteiktina, siūlomą reguliavimą būtų paneigta asmens konstitucinė teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimo; 2) Konstitucinis Teismas pripažino, kad Civilinio proceso kodekso nuostata, pagal kurią, apeliacinį skundą civilinėje byloje gali surašyti tik advokatas, prieštarauja Konstitucijai⁹⁰; 3) į Europos Žmogaus Teisių Teismą asmenys gali kreiptis tiek patys, tiek per atstovus.

Tačiau esama ir kitokių nuomonių dėl šios priemonės reikalingumo. Advokatūros tvirtinimu, įtraukus privalomą advokato dalyvavimą, skundai būtų neabejotinai kokybiškesni⁹¹. Kritišką nuomonę dėl šios priemonės atsisakymo Lietuvos konstitucinio skundo modelyje viešojoje erdvėje yra išsakęs ir prof. V. Nekrošius. Jis šios priemonės priešininkų argumentus mano esant nepagrįstus ir tvirtina, kad kokybiškam skundui surašyti yra būtinos gilios konstitucinės teisės, žmogaus teisių ir kitų teisės šakų žinios, todėl visų „paprastų“ žmonių skundus bus atsisakyta priimti⁹². 2019 m. Vilniaus universiteto Teisės fakulteto organizuotoje diskusijoje „Individualaus konstitucinio skundo potencialas“ kai kurie pranešėjai taip pat išsakė neigiamą nuomonę šio filtro atsisakymo klausimu⁹³.

Europos valstybių pozicija dėl šios priemonės taip pat skiriasi: reikalavimas, kad konstitucinį skundą parengtų advokatas, įtvirtintas Lenkijos, Čekijos, Ispanijos teisės aktuose, tačiau Vokietijoje, Latvijoje, Slovėnijoje skundą gali surašyti ir pats pareiškėjas⁹⁴.

Kol kas sunku vertinti, ar šio filtro neįtvirtinimas nacionaliniame skundo modelyje yra privalumas ar trūkumas. Straipsnio autorė nėra nei didelė aptariamo filtro šalininkė, nei priešininkė: viena vertus, toks reikalavimas tam tikrais atvejais gali sudaryti per dideles finansines kliūtis kreiptis dėl galimai pažeistų konstitucinių teisių, antra vertus, nors ši priemonė ir negarantuoja, tai bent jau kur kas padidina skundo kokybiškumo tikimybę, kartu sumažina potencialiai nesėkmingų, pasikartojančių, nepagrįstų skundų srautą Konstituciniame Teisme. Tikėtina, kad jau pirmieji individualaus konstitucinio skundo nagrinėjimo praktikos metai turėtų atskleisti, ar ši priemonė buvo reikalinga. Nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. iki spalio 22 d. buvo gauti 26 skundai ir tik 6 iš jų buvo surašyti advokato; 11 skundų atsisakyta

⁸⁸ Konstitucinio Teismo pirmininko Teisingumo ministerijai adresuotas 2019 m. gegužės 3 d. raštas Nr. 14B-231(2.4).

⁸⁹ Pasiūlymas dėl Konstitucinio Teismo įstatymo 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 67² straipsniais projekto Nr. XIIIIP-3578(2) [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/d5da-d9a09ef011e9aab6d8dd69c6da66/>>.

⁹⁰ Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas. TAR, 2019-03-01, nr. 3464.

⁹¹ Individualų konstitucinį skundą galėtų surašyti tik advokatas? [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/individualu-konstitucini-skunda-galetu-surasyti-tik-advokatas-920705>>.

⁹² V. Nekrošius nuomonė Facebook paskyroje [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. <Prieiga per internetą: <https://www.facebook.com/vytautas.nekrosius.319/posts/143242136878580>>.

⁹³ Individualus konstitucinis skundas – kas laukia ateityje? [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/10/25/individualus-konstitucinis-skundas-kas-laukia-ateityje/>>.

⁹⁴ Plačiau apie tai žr.: PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas <...>, p. 218–219.

nagrinėti, vienas gražintas pareiškėjui ir tik vienas buvo priimtas⁹⁵. Nors tai dar tik pati skundų nagrinėjimo praktikos pradžia, tačiau didelis sprendimų dėl atsisakymo nagrinėti skundus skaičius rodo, kad pareiškėjai dažniau nežino Konstitucijoje ir KTĮ numatytų konstitucinio skundo pateikimo sąlygų. Manytina, kad jei ateityje Konstitucinis Teismas būtų apkrautas nekokybiškų, pakartotinių, potencialiai nesėkmingų skundų srauto, vis dėlto būtų tikslinga diskutuoti dėl šios priemonės įtvirtinimo KTĮ, tačiau numatant tam tikras išimtis. Pavyzdžiui, kad, atsižvelgiant į pareiškėjo materialinę padėtį, turėtų būti suteikiama nemokama teisinė pagalba.

Paminėtina, kad 2007 m. koncepcijoje tvirtinta, kad, siekiant apriboti individualių skundų srautus, pasieksiančius Konstitucinį Teismą, turėtų būti įvestas minimalus žyminis mokestis, tačiau dabartiniame individualaus konstitucinio skundo modelyje šis filtras nebuvo įtvirtintas. Tikėtina, kad kreipimosi apmokestinimo Lietuvos konstitucinio skundo modelyje buvo atsisakyta dėl panašių priežasčių kaip ir reikalavimo, kad skundą surašytų advokatas. Viena vertus, žyminio mokesčio įvedimas skatintų pareiškėją įvertinti visas aplinkybes prieš kreipiantis į Konstitucinį Teismą, antra vertus, – kaip ir reikalavimas, kad skundą surašytų advokatas, žyminis mokestis susijęs su didesnėmis procesinėmis išlaidomis, taigi teisė kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl konstitucinių teisių ar laisvių pažeidimo būtų apsunkinta. Kaip ir dėl prieš tai aptarto filtro, šios priemonės reikalingumą parodys artimiausia individualių konstitucinių skundų priimtumo praktika, todėl dar sudėtinga vertinti, ar jos neįtvirtinimas yra konstitucinio skundo privalumas, ar trūkumas. Jeigu dėl per didelio skundų srauto ateityje kiltų šios priemonės poreikis, ji konstitucinio skundo modelyje galėtų būti įtvirtinta taip pat tik su tam tikromis išimtimis. Pavyzdžiui, kartu su galimybe atleisti nuo žyminio mokesčio arba atleisti nuo dalies žyminio mokesčio mokėjimo atsižvelgiant į asmens turtinę padėtį.

Išvados

1. Lietuvoje įtvirtintas siauro dalyko konstitucinio skundo modelis vertintinas teigiamai, nes Konstituciniam Teismui suteikus galimybę naikinti bendrosios kompetencijos teismų sprendimus, būtų pernelyg išplėstos Konstitucinio Teismo galios kitų teisminės valdžios institucijų atžvilgiu ir sukurtų įtampą tarp teismų. Vis dėlto siauro dalyko konstitucinio skundo rūšimi suteikiama galimybė ginti pažeistas teises yra gana ribota, todėl ši trūkumą bent iš dalies būtų kompensavęs individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo derinimas su kitų subjektų, turinčių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, rato išplėtimu.
2. Atsižvelgiant į Konstitucijoje pavartotą talpią formuluotę „kiekvienas asmuo“, logiška manyti, kad į subjektų, turinčių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu, ratą patenka ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys, Lietuvos Respublikos piliečiai ir kitų valstybių piliečiai, asmenys be pilietybės ir kt. Priešingu atveju šiam ratui apibrėžti būtų pasirinkta žmogaus arba piliečio sąvoka. Aptakios „kiekvieno asmens“ formuluotės pasirinkimas Konstitucijoje laikytinas konstitucinio skundo modelio privalumu, nes neužkerta kelio skirtingų kategorijų subjektams ginti savo teisių Konstituciniame Teisme.
3. Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelyje įtvirtintos trys individualių konstitucinių skundų srautą mažinančios priemonės (filtra): reikalavimas, kad pareiškėjo, bet ne trečiojo asmens, teisės ir laisvės būtų pažeidžiamos (galimai) Konstitucijai prieštaraujančiu teisės aktu; visų teisinės gynybos priemonių išnaudojimas; 4 mėnesių skundo padavimo terminas po paskutinės instancijos,

⁹⁵ Konstitucinio Teismo kanclerės I. Danelienės pranešimas konferencijoje „Individualaus konstitucinio skundo potencialas“, skaitytas 2019 m. spalio 23 d.

sprendusios bylą, galutinio sprendimo. Šių priemonių įtvirtinimas neabejotinai laikytinas konstitucinio skundo modelio privalumu, nes padeda valdyti nepagrįstų, pasikartojančių, potencialiai nesėkmingų skundų srautą. Vis dėlto nacionalinio konstitucinio skundo modelio trūkumu galima įvardyti tai, kad jame nebuvo įtvirtinta Europos valstybėse pasiteisinusi reikalavimo išnaudoti visas teisinės gynybos priemones išimtis – galimybė pareiškėjui kreiptis į Konstitucinį Teismą neišnaudojus visų teisinės gynybos priemonių, jei konstitucinio skundo išnagrinėjimas yra visuomeniškai reikšmingas arba jeigu teisių gynimas bendrosiomis gynimo priemonėmis negali užkirsti kelio skundo autoriaus patiriamai žalai.

4. Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelyje nebuvo įtvirtinta filtrų, kad skundą pagal nustatytus reikalavimus galėtų parengti advokatas; taip pat kreipimosi apmokestinimo reikalavimas. Viena vertus, šie reikalavimai tam tikrais atvejais gali sudaryti per dideles finansines kliūtis kreiptis dėl galimai pažeistų konstitucinių teisių, antra vertus, šios priemonės padidina skundo kokybiškumo tikimybę ir sumažina potencialiai nesėkmingų, pasikartojančių, nepagrįstų skundų srautą Konstituciniame Teisme. Šių priemonių reikalingumą turėtų atskleisti artimiausia individualių konstitucinių skundų priiimtumo praktika, todėl dar sunku vertinti, ar jų neįtvirtinimas laikytinas nacionalinio konstitucinio skundo modelio privalumu, ar trūkumu. Jeigu esant per dideliame skundų srautui ateityje kiltų šių priemonių poreikis, jos individualaus konstitucinio skundo modelyje galėtų būti įtvirtintos su tam tikromis išimtimis.

Šaltiniai

Lietuvos Respublikos teisės aktai ir jų *travaux preparatoires*

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, nr. 33-1014; 1996, nr. 64-1501; 1996, nr. 122-2863; 2002, nr. 65-2629; 2003, nr. 14-540; 2003, nr. 32-1315; 2003, nr. 32-1316; 2004, nr. 111-1423; 2004, nr. 111-4124; 2006, nr. 48-1701.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Lietuvos aidas*, nr. 24; *Valstybės žinios*, 1993, nr. 6-120.
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 67² straipsniais įstatymas. *TAR*, 2019-07-26, nr. 12391.
4. Lietuvos Respublikos Seimo 2007 m. liepos 4 d. nutarimas „Dėl individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2007, nr. 77-3061.
5. Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. gruodžio 17 d. nutarimas „Dėl individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo koncepcijos patvirtinimo pakeitimo“. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 152-6823.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamentas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 38-1237; 2007, nr. 100-4082; 2008, nr. 139-5513; 2009, nr. 34-1303; *TAR*, 2015, nr. 13255.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2019 m. rugsėjo 5 d. sprendimas Nr. 17B-3 dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo reglamento pakeitimo ir papildymo. *TAR*, 2019-09-06, nr. 14273.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas XP-980 (2).
9. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas XP-980 (3).
10. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIIIP-431.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas Nr. XIIIIP-2159.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo Nr. I-67 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 67² straipsniais įstatymo projektas Nr. XIIIIP-3578(2).
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 31, 65, 66, 68, 72 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIIIIP-432.

14. Pagrindinio komiteto išvada dėl Konstitucijos 106 ir 107 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto. XIIP-2159 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c5912070bbfe11e8aa33fe8f0fea665f?jfwid=-q4aj6ep1u>>.
15. Pasiūlymas dėl Konstitucinio Teismo įstatymo 3, 13, 24, 28, 31, 32, 39, 40, 46, 48, 49, 53¹, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 76, 84, 86, 88 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 67¹ ir 67² straipsniais projekto Nr. XIIP-3578(2) [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/d5dad9a09ef011e9aab6d8dd69c6da66/>>.

Užsienio valstybių teisės aktai

16. Constitution of Austria [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.constitute-project.org/constitution/Austria_2009.pdf>.
17. Basic Law for the Federal Republic of Germany [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.bundestag.de/blob/284870/ce0d03414872b427e57fcb703634dcd/basic_law-data.pdf>.
18. The Constitution of the Republic of Poland [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm>>.
19. Constitution of Portuguese Republic [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.servat.unibe.ch/icl/po00000_.html>.
20. Spanish Constitution [interaktyvus. Žiūrėta 2020 m. sausio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf>.
21. Latvian Constitutional Court law [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=2&mid=9>>.
22. The Constitutional Tribunal act of August 1997 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. gegužės 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://trybunal.gov.pl/en/about-the-tribunal/legal-basis/the-constitutional-tribunal-act/>>.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai ir sprendimai

23. Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 2006, nr. 32-1292.
24. Konstitucinio Teismo 2019 m. kovo 1 d. nutarimas. *TAR*, 2019-03-01, nr. 3464.
25. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 9 d. sprendimas Nr. KT27-A-S16/2019.
26. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 9 d. sprendimas Nr. KT28-A-S17/2019.
27. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimas Nr. KT29-A-S18/2019.
28. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 10 d. sprendimas Nr. KT30-A-S19/2019.
29. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT31-A-S20/2019.
30. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT32-A-S21/2019.
31. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 16 d. sprendimas Nr. KT33-A-S22/2019.
32. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. KT34-A-S23/2019.
33. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 17 d. sprendimas Nr. KT35-A-S24/2019.
34. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. KT36-A-S25/2019.
35. Konstitucinio Teismo 2019 m. spalio 22 d. sprendimas Nr. KT37-A-S26/2019.
36. Konstitucinio Teismo 2019 m. lapkričio 25 d. nutarimas. *TAR*, 2019-11-25, nr. 18747.

Užsienio valstybių konstitucinių teismų sprendimai ir teisėjų atskirosios nuomonės

37. Latvijos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002m. vasario 21d. sprendimas byloje Nr. 2000-07-0409.
38. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. sausio 20 d. sprendimas byloje Nr. SK 26/03.
39. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2004 m. lapkričio 4 d. sprendimas byloje Nr. Ts163/04.
40. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2005 m. gegužės 31 d. ir 2006 m. sausio 11 d. sprendimai byloje Nr. Ts 36/05.
41. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2005 m. spalio 3 d. ir 2006 m. vasario 12 d. sprendimai byloje Ts 148/05.

42. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2006 m. balandžio 21 d. sprendimas byloje Nr. Ts 58/06.
43. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2007 m. gegužės 22 d. sprendimas byloje Nr. SK 70/05.
44. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2007 m. gruodžio 20 d. sprendimas byloje Nr. SK 67/05.
45. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2010 m. lapkričio 17 d. ir 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimai byloje Nr. Ts 256/09.
46. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2011 m. spalio 21 d. sprendimas byloje Nr. Ts 311/10.
47. Teisėjo Stanisław Rymar atskiroji nuomonė dėl Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunolo 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimo byloje Nr. Ts 256/09.

Specialioji literatūra

48. ABRAMAVIČIUS, A. Konstitucinio skundo samprata ir reikšmė konstitucinėje teismineje kontrolėje. *Jurisprudencija*, 2007, nr. 11(101).
49. ARJOMAND, S. A. Constitutional development and political reconstruction from nation building to new constitutionalism. Iš ARJOMAND, S. A. (red.). *Constitutionalism and political reconstruction*. Netherlands, 2007.
50. BELIŪNIENĖ, L. *Žmogaus teisių stiprinimas konstitucinio skundo institutu*. Vilnius: Justitia, 2014.
51. EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW. *Study on individual access to constitutional justice*, Venice, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2010\)039rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2010)039rev-e)>.
52. GÁRDOS-OROSZ, F. The Hungarian constitutional court in transition – from *actio popularis* to constitutional complaint. *Acta Juridica Hungarica*, 2012, nr. 4. <<https://doi.org/10.1556/ajur.53.2012.4.3>>.
53. KŁOPOCKA-JASIŃSKA, M.; KRZYWOŃ, A. On the Rights of Public Entities to Lodge a Constitutional Complaint in the Light of the Jurisprudence of the Polish Constitutional Tribunal. *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 2016, nr. 6(1). <<https://doi.org/10.1515/wrlae-2015-0038>>.
54. KŪRIS, E. Konstitucijos dvasia. *Jurisprudencija*, 2002, nr. 30(22).
55. KŪRIS, E. (sud. ir moksl. red.) Konstitucinis Teismas. Iš *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilniaus universiteto vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, 2011.
56. JURČYS, P. Ar jau laikas įtvirtinti individualaus konstitucinio skundo institutą. *Justitia*, 2005, Nr. 5.
57. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Individualus konstitucinis skundas kaip veiksmingas žmogaus teisių apsaugos ir konstitucionalizmo plėtros instrumentas. *Teisė*, 2015, t. 96. <<https://doi.org/10.15388/teise.2015.96.8765>>.
58. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. Konstitucinio Teismo nutarimų padariniai laiko aspektu. *Teisė*, 2019, t. 112.
59. PŪRAITĖ-ANDRIKIENĖ, D. *Konstitucinės justicijos procesas Lietuvoje: optimalaus modelio paieška*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2017.
60. SAKALAIŠKAS, J. Individualus konstitucinis skundas. Diskusijos tęsimas... *Justitia*, 2005, nr. 5(13).
61. STEINBERGER, H. *Models of constitutional jurisdiction*. European Commission for Democracy through Law. Council of Europe Press, 1993.
62. ŠILEIKIS, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
63. ŽILYS, J. Konstitucinės justicijos ištakos Lietuvoje. Iš KŪRIS E. (red.). *Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai*. Vilnius: Lietuvos notarų rūmai, 2012.

Kiti šaltiniai

64. Atsakymai į dažniausiai užduodamus klausimus dėl individualaus konstitucinio skundo pateikimo tvarkos [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. spalio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrkt.lt/lt/informacija-asmensims/dazniausiai-uzduodami-klausimai/1466>>.
65. Individualus konstitucinis skundas – kas laukia ateityje? [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teise.pro/index.php/2019/10/25/individualus-konstitucinis-skundas-kas-laukia-ateityje/>>.
66. Individualų konstitucinį skundą galėtų surašyti tik advokatas? [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.diena.lt/naujienos/lietuva/salies-pulsas/individualu-konstitucini-skunda-galetu-surasyti-tik-advokatas-920705>>.

67. Konstitucinio Teismo kanclerės I. Danelienės pranešimas konferencijoje „Individualaus konstitucinio skundo potencialas“, skaitytas 2019 m. spalio 23 d.
68. Konstitucinio Teismo pirmininko Teisingumo ministerijai adresuotas 2019 m. gegužės 3 d. raštas Nr. 14B-231(2.4).
69. V. Nekrošiaus nuomonė Facebook paskyroje [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 11 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.facebook.com/vytautas.nekrosius.319/posts/143242136878580>>.

Advantages and Disadvantages of the Lithuanian Individual Constitutional Complaint Model

Dovilė Pūraitė-Andrikienė

(Vilnius University)

S u m m a r y

This article analyses the main elements of the model of individual constitutional complaint enshrined in the Constitution of the Republic of Lithuania and in the ordinary legislation. These elements are: objects of individual constitutional complaint; subjects entitled to lodge individual constitutional complaint and filters, which reduce the flow of individual constitutional complaints. This article aims to reveal the legal framework regulating these elements and to identify its advantages and disadvantages.

This article concludes that the normative constitutional complaint model established in Lithuania should be viewed positively. The possibility to overturn decisions of courts of general jurisdiction would extend the powers of the Constitutional Court over other judicial authorities and create tensions between courts. However, the possibility to defend violated rights by this type of complaint is rather limited. Therefore, this deficiency would be at least partially compensated by extension of the circle of other subjects entitled to apply to the Constitutional Court.

Taking into account the concept of "every person" used in the Constitution, it is logical to assume that not only natural persons, but also legal persons, citizens of the Republic of Lithuania and citizens of other states, stateless persons, etc. fall within the circle of subjects which may apply to the Constitutional Court with an individual constitutional complaint. Otherwise, the term "person" or "citizen" would be chosen to define this circle. The consolidation of a concept of "every person" in the Constitution should be viewed positively as not preventing different categories of subjects from defending their rights in the Constitutional Court.

The Lithuanian individual constitutional complaint model contains three measures, which reduce the flow of individual constitutional complaints (filters): the requirement that the rights of petitioner, but not of a third party, would be violated by an unconstitutional legal act; exhaustion of other legal remedies; time-limit for application (constitutional complaint may be submitted within 4 months after the final decision). The establishment of these measures in the constitutional complaint model is undoubtedly necessary as it helps to control the flow of unjustified, repetitive, potentially unsuccessful complaints. However, the national individual constitutional complaint model does not include some exceptions to these filters, that have proved their worth in other European countries. The Lithuanian constitutional complaint model also did not establish the obligation to be legally represented and the requirement to pay the court fees for proceedings before the Constitutional court.

Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelio privalumai ir trūkumai

Dovilė Pūraitė-Andrikienė

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjami pagrindiniai Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir ordinarinės teisės aktuose įtvirtinti konstitucinio skundo modelio elementai: individualaus konstitucinio skundo objektai; subjektai, turintys teisę kreiptis su individualiu konstituciniu skundu, ir individualių konstitucinių skundų srautą mažinantys filtrai. Straipsnyje siekiama išanalizuoti šiuos elementus reglamentuojantį teisinį reguliavimą ir atskleisti jo privalumus ir trūkumus.

Straipsnyje prieita prie išvados, kad Lietuvoje įtvirtintas siauro dalyko konstitucinio skundo modelis turėtų būti vertinamas teigiamai. Konstituciniam Teismui suteikus galimybę naikinti bendrosios kompetencijos teismų sprendimus,

būtų pernelyg išplėstos Konstitucinio Teismo galios kitų teisminės valdžios institucijų atžvilgiu ir sukurtų įtampą tarp teismų. Vis dėlto tokia konstitucinio skundo rūšimi suteikiama galimybė ginti pažeistas teises yra gana ribota, todėl ši trūkumą bent iš dalies būtų kompensavęs individualaus konstitucinio skundo instituto įtvirtinimo derinimas su kitų subjektų, turinčių teisę kreiptis į Konstitucinį Teismą, rato išplėtimu.

Atsižvelgiant į Konstitucijoje pavartotą talpią formuluotę „kiekvienas asmuo“, logiška manyti, kad į subjektų, galinčių kreiptis į Konstitucinį Teismą su individualiu konstituciniu skundu, ratą patenka ne tik fiziniai, bet ir juridiniai asmenys, Lietuvos Respublikos piliečiai ir kitų valstybių piliečiai, asmenys be pilietybės ir kt. Priešingu atveju šiam ratui apibrėžti būtų pasirinkta žmogaus arba piliečio sąvoka. Aptakios „kiekvieno asmens“ formuluotės pasirinkimas Konstitucijoje laikytinas konstitucinio skundo modelio privalumu, nes neužkerta kelio skirtingų kategorijų subjektams ginti savo teisių Konstituciniame Teisme.

Lietuvos individualaus konstitucinio skundo modelyje įtvirtintos trys nepagrįstų individualių konstitucinių skundų srautą mažinančios priemonės (filtrai): reikalavimas, kad pareiškėjo, bet ne trečiojo asmens, teisės ir laisvės būtų pažeidžiamos Konstitucijai prieštaraujančiu teisės aktu; visų teisinės gynybos priemonių išnaudojimas; 4 mėnesių skundo padavimo terminas po paskutinės instancijos, sprendusios bylą, galutinio sprendimo. Šių priemonių įtvirtinimas konstitucinio skundo modelyje neabejotinai laikytinas konstitucinio skundo modelio privalumu, nes padeda valdyti nepagrįstų, pasikartojančių, potencialiai nesėkmingų skundų srautą. Vis dėlto nacionalinio konstitucinio skundo modelio trūkumu galima įvardyti tai, kad jame nebuvo įtvirtinta kai kurių Europos valstybėse pasiteisinusių išimčių iš šių filtrų. Lietuvos konstitucinio skundo modelyje taip pat nebuvo įtvirtintas reikalavimas, kad skundą pagal nustatytus reikalavimus galėtų parengti advokatas; taip pat kreipimosi apmokestinimo reikalavimas.